

Honderd jaar Gooische HBS/

Paul van Straelen

Op weg naar kennis is macht

De Gooische HBS en haar opvolger het Goois Lyceum hebben tussen 1911 en 2011 vele duizenden leerlingen zien binnenkomen. Na vijf of zes jaar vertrokken ze weer, voorzien van een diploma en vol van even zoveel persoonlijke geschiedenissen. De geschiedenis van een honderdjarige middelbare school is echter noch de grootste gemene deler, noch het kleinste gemene veelvoud van al die persoonlijke geschiedenissen van een indrukwekkende en vormende periode uit een mensenleven. Het zijn eerder de maatschappelijke ontwikkelingen die het ontstaan en de groei van de eerste en oudste middelbare school van Bussum hebben bepaald.

Zoals het Goois Lyceum meer is dan alleen een schoolgebouw, zo vormden de directie, de leraren en de leerlingen samen een dynamische gemeenschap, telkens deel uitmakend van een bepaald historisch tijdvak. Een gemeenschap die ook reflecteerde en reageerde op ontwikkelingen binnen en buiten de school en op die wijze mede vorm heeft gegeven aan de rijke historie van het Goois Lyceum.

Geen Rijks, geen Gemeentelijke, maar een Gooische HBS

Wie nu door de driehoek wandelt die wordt gevormd door de Constantijn Huygenslaan, Vondellaan en Vossiuslaan, ziet een modern schoolgebouw dat eind 1978 volledig in gebruik

werd genomen. Het was het resultaat van vele, vaak niet gerealiseerde plannen gedurende een periode van bijna 20 jaar. Hoe anders ging dat honderd jaar geleden. Toen waren er, dankzij het particulier initiatief, slechts 16 maanden nodig vanaf de planontwikkeling tot aan de opening van de school op 11 september 1911.

Coll. HKB.

Bussum groeide aan het begin van de 20e eeuw uit tot een forensendorp van formaat, dankzij het station Naarden-Bussum aan de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort die in 1874 in gebruik was genomen. Steeds meer welgestelde burgers uit Amsterdam vestigden zich rond 1900 in

Bussum, met name in het Spieghel. In 1904 telde Bussum hierdoor al ruim 10.000 inwoners en daarmee groeide ook de behoefte aan goede scholen. Er waren al verschillende basisscholen in Bussum, maar er was nog geen middelbare school. Voor een middelbare school was men aangewezen op Amsterdam of Amersfoort. In Hilversum was weliswaar een HBS, maar deze vroeg een exorbitant hoog schoolgeld aan niet-Hilversummers.

In 1904 mislukte een initiatief om, met steun van de gemeente, tot een Rijks HBS te komen. In 1909 kreeg Bussum een nieuwe burgemeester, in de persoon van Mr. 'sJacob, met een visionaire blik op de ontwikkeling van Bussum. En 'sJacob was voorstander van een Gemeentelijke HBS. Niet veel later nam de gemeenteraad een principebesluit tot

Goois Lyceum

oprichting van een HBS, dat ook door de andere Gooise gemeenten (met uitzondering van Hilversum) werd gesteund.

Echter, bij de stemming op 11 mei 1910 over de plannen van B&W "tot oprichting eener Hoogere Burgerschool" werden deze met 5 tegen 7 stemmen (waaronder die van de wethouder van onderwijs) verworpen. Het vermoeden bestaat dat de tegenstemmers moeite hadden met het niet-confessionele karakter van de op te richten HBS. Overigens werd er tien jaar later alsnog een Christelijk Lyceum aan de 's-Gravenlandseweg opgericht, de voorloper van het huidige Willem de Zwijger College.

De frustratie over het raadsbesluit was groot. Burgemeester 'sJacob verwachtte niet dat er nog een partij in staat zou zijn een bijzondere HBS op te richten. Maar daarmee had hij buiten de kracht van het particulier initiatief in Bussum gerekend. Toen de plannen voor zowel een Rijks- als een Gemeentelijke HBS waren gestrand, richtten de belanghebbenden op 26 augustus 1910 de 'Vereeniging Gooische Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus' op.

En jawel, burgemeester 'sJacob werd erevoorzitter. Ongekend snel, namelijk al op 11 september 1911, gingen de eerste lessen van start voor de 106 leerlingen van de Gooische HBS. Voor het zover was, moest er ongelooflijk veel werk verzet worden. Er moest een startkapitaal komen, een lerarenkorps en een directeur (voor een jaarsalaris van fl. 3500)

worden aangetrokken en o ja, een schoolgebouw worden ontworpen en gebouwd. De eerste steen werd gelegd op 21 januari 1911 door de zoon van de Burgemeester. De steen was voorzien van de tekst Kennis is macht en zou later meeverhuizen naar het nieuwe gebouw.

In de allereerste plannen zou de school aan de rand van het Spieghel verrijzen, waar immers de meeste potentiële leerlingen woonden, maar hier werd geen geschikte locatie gevonden. Wel was er bouwgrond beschikbaar op de voormalige zanderij vlakbij de Brediusweg, een ruime kavel, die later bij de nieuwbouw de mogelijkheid zou bieden om gefaseerd te kunnen bouwen.

Deze locatie paste ook beter bij de doelstellingen van de Vereniging Gooische HBS: geen exclusieve school voor de elite uit het Spieghel, maar een middelbare school voor alle inwoners van 't Gooi. In de rood stenen boog boven de ingang van de Gooische HBS prijken dan ook de gemeentewapens van Bussum, Naarden, Weesp, Huizen, Laren, Blaricum en 's-Gravenland. Uiteraard ontbrak het gemeentewapen van Hilversum. Toch zou lange tijd alleen de elite naar de Gooische HBS komen.

Het gebouw werd ontworpen door de architecten Van der Goot en Kruisweg, de laatste ijverde samen met de uitgever Van Dishoeck al in 1904 voor een HBS in Bussum.

De kosten van het gebouw, de centrale verwarming, inrichting en conciërgewoning werden op fl. 100.000 begroot. Voor Kruisweg als architect de opdracht kreeg, trad hij terug uit het oprichtingsbestuur van de Vereniging. Hij deed dit met de volgende woorden: "Ik ben ervan overtuigd, dat onder uw leiding de Vereeniging De G.H.B.S. steeds zal vooruitgaan en bloei en leven zal brengen aan Bussum en het gehele Gooi".

Hoeksteenlegging op 21 januari 1911, in aanwezigheid van burgemeester 's Jacob, coll. M. Heyne.

De storm van de twee wereldoorlogen

De eerste directeur van de Gooische HBS was dr. Gerbert Henry Fabius, hij leidde de school van 1911 tot 1924. In tegenstelling tot de acht heren en de ene dame die hem tussen 1924 en 2011 zouden opvolgen, kon hij volledig zijn stempel drukken op de inhoud van het onderwijs en de keuze van de leraren. En hij deed dat met verve.

In het derde schooljaar brak de Eerste Wereldoorlog uit. Door de neutrale positie van Nederland merkte de school hier weinig van, of het moest zijn doordat Fabius in het uniform van reserveofficier rondliep. Fabius trachtte gemeenschapszin en verantwoordelijkheidsgevoel te kweken in een tijd, waarin dit niet gebruikelijk was. De school bruijste toen van leven in een enthousiaste samenwerking van leerlingen en leraren, ook na lestijd. Fabius was zijn tijd ver vooruit en het was een ramp voor leerlingen en docenten toen hij in 1924 plotseling overleed.

De nieuwe directeur, dr. N. Pekelharing, zou de school 27 jaar lang leiden. In de eerste jaren zag hij het aantal leerlingen teruglopen, onder meer door de opkomst van nieuwe scholen in Bussum, Naarden en Hilversum, met als dieptepunt 252 leerlingen in 1933.

In 1939 werd het schoolgebouw in beslag genomen door het Nederlandse leger en daarna door de Duitsers. De leerlingen werden elders ondergebracht, maar in 1944 stagneerde

het onderwijs, omdat jongere leraren en oudere leerlingen het risico liepen opgepakt te worden. Pas in maart 1946 kwam het gebouw weer voor de school ter beschikking, nadat het hersteld was van alle beschadigingen die de Duitsers en de Canadezen hadden aangericht. Alleen op de zolder bleven nog namen en symbolen in de hanenbalken aan de oorlogsjaren herinneren.

Het trappenhuis van de Gooische H.B.S., coll. M. Heyne.

HBS twee keer van school verwijderd

Ondanks de concurrentie groeide het leerlingenaantal in de jaren vijf-

tig weer. Heel langzaam begon de school ook haar elitaire karakter te verliezen. Door verandering in de schoolbijdragen werd de school ook bereikbaar voor minder welgestelde, maar talentvolle leerlingen. Zo ontstond ook meer een 'af-Spieghel-ling' van de Bussumse bevolking en die van de rest van het Gooi. Dit zou kenmerkend worden voor het open karakter van het Goois Lyceum.

De MMS kwam erbij en 42 jaar na de eerste poging dan eindelijk ook een gymnasium. Daarmee was in 1964 het Goois Lyceum geboren en verdween de naam Gooische HBS.

Enkele jaren later zou de invoering van de Mammoetwet ervoor zorgen dat de HBS ook als instituut zou verdwijnen; vanaf de eerste klas in 1968 slopen Havo en Atheneum achter de HBS aan, totdat deze in 1973 geheel was verdwenen. Met de komst van het Lyceum, verdween ook de titel directeur, de heer C. Planije werd de eerste rector.

Nog voor de invoering van het Atheneum werd het de geuzennaam van het schoolcabaret 'Wij Athenozems', onder leiding conrector Theo Liket, auteur van het officieuze Bussumse volkslied:

"O Bussum, O Bussum, je bent toch zo mooi, voor mij blijf je altijd de parel van 't Gooi; O Bussum, O Bussum zo keurig en net, een plaats met allure, een plaats met cachet; waar ter wereld slaap je zo rustigjes in, O Bussum, hoe ik jou bemin".

De cabaretgroep maakte twee grammofoonplaten en voor enkele leden was het schoolcabaret de basis voor een latere televisiecarrière.

Eind jaren zestig werd het steeds onrustiger op het Goois, de tekst op de gedenksteen werd vaker geparodieerd als 'Kennis is vracht', de onderwijsdemocratisering kwam op gang. Samen met leerlingen van andere Gooise scholen werd 'Tot nader order Hoempa' opgericht. Leerlingen wilden inspraak en er werd wat afgepraat en geschreven, waardoor tenminste het rookverbod werd opgeheven. De roep om solidariteit en het recht op individuele ontwikkeling waren nieuwe woorden voor hetgeen directeur Fabius ruim vijftig jaar eerder al had getracht in praktijk te brengen. Ook had Fabius in zijn tijd al een leer-

lingenraad bestaande uit klassenvertegenwoordigers ingesteld, waar nu weer in pamfletten om werd gevraagd.

Nieuwbouw en fasebouw

Sinds 1911 was het gebouw al een paar keer aangepast en uitgebreid, onder andere met een tweede conciërgewoning. Als gevolg van de naoorlogse geboortegolf groeide het aantal leerlingen in de jaren zestig en daarmee ook de behoefte aan extra lokalen. Dit werd opgelost met vier noodgebouwen (de Dromer, de Waker, de Slaper en tenslotte op de Herwig-gronden de Gaper) en dependances onder andere aan de Willemslaan. De school kende ook een andere 'dependance', namelijk 'Margriet'; het nabijgelegen café waar menig leerling heeft leren bijjarten.

Reeds in 1961 had een architect opdracht gekregen om een plan voor nieuwbouw uit te werken. Dit plan en even zovele plannen voor (gedeeltelijke) nieuwbouw, onder andere van de Bussumse architect Dorgelo, zouden op het departement van Onderwijs sneuvelen. In augustus 1971 kwam eindelijk toestemming voor volledige (gefaseerde) nieuwbouw, zodat architect D. Bleeker in 1973 aan de slag kon. Tijdens de bouw werd telkens een stuk van het oude complex gesloopt, waarop vervolgens een deel van de nieuwbouw verrees.

Eind 1978 werd het nieuwe gebouw opgeleverd en in september 1979 officieel geopend. Het is een modern, ruim en licht gebouw geworden, een groot contrast met het oude gebouw, waar leerlingen door de hoge ramen, tijdens de les, niet naar buiten konden kijken om even weg dromen over hun toekomst.

Veel ontwikkelingen zouden nog volgen, het 'Goois' werd onderdeel van de Gooise Scholen Federatie. Veel onderwijsnota's bleven uit Den Haag naar Bussum komen en de ICT deed haar intrede, wat weer voor aanpassingen in het gebouw zorgde. Wat bleef waren naast de lessen, de vele binnen- en buitenschoolse activiteiten, de aandacht voor kunst en cultuur, de reizen, de sportevenementen, de grote avonden met een toneelstuk of musical en bal na. Dat was er ook allemaal al in die eerste jaren van de Gooische HBS en maakt het Goois Lyceum tot een bijzondere school.

Tja, dan is er nog niets gezegd over de inspirerende of juist te strenge leraren, de klasavonden, de schoolkrant, de verliefdheden, het zoenen achter het fietsenhok, maar ja, dat hoort niet thuis in dit artikel, dat is immers persoonlijke geschiedenis....

Coll. HKB.

Dit artikel is slechts een beperkte weergave van 100 jaar Goois Lyceum. Ter gelegenheid van het eeuwfeest verschijnt in september 2011 het boek van Paul Schneiders en Ernest Hueting met veel meer historie en foto's van 100 jaar Goois Lyceum. Voor meer informatie en/of de reünie zie www.gooisely.nl

Paul van Straelen is socioloog, geboren in Bussum en woont thans in Friesland; hij is oud-leerling van het Goois Lyceum.